

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ДОМІНАНТИ У СИСТЕМІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНИХ ШКІЛ

Утвердження України як самостійної незалежної держави наприкінці ХХ століття сприяє значному зацікавленню з боку світової громадськості культурною спадщиною українського народу, його традиціями, специфічними особливостями народного та професійного мистецтва, розвитком освіти. Завдяки творчій співпраці вітчизняних та закордонних діячів культури, науковців багатогранна скарбниця музичного мистецтва українського народу поповнилась відродженими шедеврами класичної музики серед яких: соната для скрипки і чембало М.Березовського; концерт для чембало з оркестром Ре мажор і опера "Алкід" Д.Бортнянського; концерти для хору без супроводу М.Дилецького; "Юнацька симфонія" М.Лисенка; опера "На русалчин Великдень" і невідомі хори М.Леонтовича та інші.

Процес всебічного науково-практичного пізнання особливостей розвитку національного музичного мистецтва, відродження та популяризація невідомих сучасному слухачеві творів українських композиторів-класиків помітно збагатили світову культуру, розширили спектр наукових досліджень з питань розвитку та взаємозбагачення культурних надбань народів світу.

В еволюційному процесі сучасного українського музикознавства, професійного виконавства, музичної освіти визначився ряд напрямів, які зумовили активну творчу діяльність науковців, митців, педагогів. Серед них:

- всебічні мистецтвознавчі дослідження з питань історії української музики, традицій та особливостей розвитку народного і професійного мистецтва;
- пошук, відродження та вивчення невідомих в ХХ столітті творів української класичної музики на основі опрацювання архівних матеріалів світових бібліотек, приватних колекцій, куди через різні причини (спустошливі війни, революції, стихійні лиха) потрапили безцінні рукописи;
- створення фундаментальної наукової, методичної, виконавської бази в навчальних мистецьких закладах, завданням яких є професійна освіта та виховання високо-кваліфікованої, національно свідомої нової генерації української інтелігенції;
- виконавсько-просвітницька діяльність професійних музикантів, спрямована на популяризацію української класичної музики та репрезентацію вітчизняної виконавської школи;
- діяльність професійних спілок, наукових видавництва, фірм грампласту, спрямована на збереження та популяризацію кращих зразків національної композиторської та виконавської спадщини.

Грунтовне вивчення новітніх методологічних підходів до питань усебічного висвітлення різних періодів історії української музичної культури та освіти, сучасних педагогічних пошуків у цьому напрямі повинно стати основним ключем вирішення проблем музичного виховання та освіти національної школи.

Основою досягнень науково-практичних результатів цієї роботи є формування та розвиток культурно-мистецької домінанти (КМД) в навчальному процесі. Під поняттям КМД розуміємо художньо-естетичні пріоритети світогляду української молоді з акцентом на ґрунтовному пізнанні національних класичних мистецьких цінностей у контексті світової культури.

Аналіз реального стану системи музичної освіти в загальноосвітній школі акцентує увагу на важливих проблемах, серед яких першочергово варто виділити досить повільне переорієнтування критеріїв оцінки культурно-освітньої місії вчителя музики. На жаль, подекуди ще не подолані сумні факти другорядності уроків музики в школі, примусово-добровільної показовості, як основи педагогічної реалізації та показник якості роботи "вчителя співів"; стереотипної вокалізації шкільних уроків, далекого від досконалості поп-озвучення святкових юнацьких імпрез і т.д. Ці та інші негативні тенденції, прикриваючись примітивними розумінням гасла про "співучість та музичну обдарованість українського народу" породжують у дитячій психології певну мистецько-пізнавальну інертність споживача музичної продукції, вульгаризацію смаків, а з часом і відповідний життєвий стереотип КМД, який є дуже далеким від справжнього розуміння самодостатньої вагомості українського мистецтва у світовій культурі.

Формування КМД у системі шкільної музичної освіти пов'язане з низкою проблем, серед яких найважливішою залишається життєво-мистецька позиція вчителя музики як творчої особистості.

Успіх музично-педагогічної діяльності передбачає цілий комплекс умінь і навичок суто професійного характеру, які в одній особі поєднуються доволі рідко:

- наявність належного рівня виконавської практики;
- фундаментальні теоретичні знання;
- музично-педагогічний та сценічний артистизм;
- ґрунтовні знання дитячої психології та вміння застосувати їх на практиці;
- ентузіазм, системність та цілеспрямованість у виконанні поставлених навчальних завдань.

Авторитет педагога, що реально базується на професіоналізмі, безпосередньо впливає на формування, виховання та розвиток художньо-аналітичних умінь, емоційно-асоціативних уявлень і осмислення культурно-мистецьких категорій і критеріїв світогляду учня.

КМД в цьому процесі має свою практичну орієнтацію на:

Знання широкого спектру класичних зразків світового музичного мистецтва, шедеврів національного мистецтва у контексті світового;

- глибоке вивчення стогенезу мистецтва України, його автентичних скарбів;
- вплив живої звуково-тембральної аури на уроках музики і позакласних заходах;
- створення певного емоційного фону того чи іншого шкільного заходу шляхом захоплюючої бесіди, добору відповідних живописних творів, постичних прикладів тощо поряд із глибоким розумінням музичного матеріалу та сценічним артистизмом учителя.

З огляду на це, гадаємо, що найбільшими можливостями для практичного розв'язання проблем КМД оперують педагоги-піаністи. Така позиція зумовлена, у першу чергу, широким різностильовим репертуарно-виконавським досвідом піаніста й універсальністю музичного інструмента, його демократизмом як соціально-музичного явища. Варто зазначити, що саме для фортепіано, починаючи з ХУІІІ ст., писали свої інструментальні композиції представники української композиторської школи (Д.Бортнянський, М.Лисенко, В.Барвінський, Н.Нижанківський, Д.Січинський, С.Людкевич, Л.Ревуцький, В.Косенко, Б.Лятошинський, М.Колесса та інші). Творчість українських композиторів ще чекає на подальші науково-теоретичні дослідження, але їх наукова, педагогічна, виконавська, мистецько-просвітницька діяльність повинна надихати на творчу роботу музично-педагогічні кадри сучасної національної школи.

Однією з головних умов функціонування КМД передбачає взаємозв'язок різних видів мистецтв у навчальному процесі. Використання маловідомих злирокому загалу краєвих зразків українського образотворчого мистецтва, художньої літератури, а також відвідування художніх виставок, концертів, оперних, балетних вистав, літературних вечорів є фундаментом для розвитку гармонійного художньо-асоціативного мислення молоді.

Обов'язковою умовою результативності такої роботи є з'ясування реакції учнів на побачене й почуте (у вигляді круглого столу, статей у шкільній пресі, бесід), тобто формування художнього смаку аналітично-критичним шляхом. У цьому випадку КМД передбачає певний музикознавчий та художньо-культурологічний досвід учнів, який допомагає зорієнтуватись у духовних цінностях сьогодення.

Проблема КМД особливо гостро стоїть нині, наприкінці ХХ ст., у час тотального наступу на свідомість і психіку молоді сумнівної з етичної точки зору теле-кіно-індустрії, шоу-бізнесу тощо. Тому першочерговим завданням усієї системи національної шкільної освіти є реальна практична допомога молоді у знаходженні свідомої культурно-мистецької домінанти як основи життєвої позиції. Адже прогалини в художньому розвитку особи (зокрема і відсутність потреби у сприйнятті серйозного мистецтва) у вік панування різнопланових засобів масової комунікації відразу ж заповнюються тими видами художньої діяльності, які виконують переважно лише розважальну функцію (поп-музика, розважальна література, кіно, масові видовища тощо). Звичайно, формування та розвиток КМД світогляду індивіда не передбачає його обов'язкової приналежності в майбутньому до митців-професіоналів.

Означений процес повинен спонукати до формування потреби у постійному та серйозному спілкуванні з мистецтвом, в якому КМД виступає в якості своєрідного інформаційно-художнього коду

будь-якої навчальної комунікації та складається з двох взаємовпливів зон (учителів-учнів) у їх індивідуальному і колективному творчому прояві. Ця єдність формує художньо-етичну основу всього виховного процесу, оскільки в гармонійному поєднанні спільного прагнення до духовності провідна роль належить багатству людських стосунків у створенні прекрасного. Пріоритетність цього твердження на практиці спонукає до розв'язання етично-естетичної проблеми особистості – прагнення до досконалості. Тобто, формування високо-художньої КМД у будь-якому середовищі призводить в першу чергу до його гуманізації.

Питання гуманізації суспільства розглядаються в безпосередньому зв'язку з рівнем загальної культури в широкому розумінні. Оскільки мистецтво є складною суб'єктивно-особистою проекцією навколишнього світу крізь призму конкретних людських переживань, мораль, то воно осмислюється і утверджується також не в безособово-абстрактній формі, а як своєрідний життєвий підсумок людства.

У зв'язку з цим питання сприймання особою культурно-мистецьких надбань людства охоплюють низку проблем, пов'язаних із діапазоном загального світогляду індивіда.

Одним із дієвих методів роботи для вирішення цих проблем в системі національної освіти вбачаємо запровадження в кожній школі заходів, основою яких є суміщення інформативних знань із різних предметів у форму інтелектуальних рингів, філософсько-етичних діалогів, поетичних, художніх, музичних конкурсів тощо. До цих заходів активно повинна залучатись молодь як з гуманітарною, так і з технічною професійною орієнтацією.

Важливу роль у висвітленні художньо-образного, психо-емоційного сприйняття мистецтва в системі КМД відіграють знання історії релігії різних народів. Необхідно наголосити на тому, що фактом культурного розвитку людства залишається його постійне звернення до релігійних сюжетів у створенні найграндіозніших мистецьких творів. Вихолощення з культурного багажу сучасного покоління елементарних знань із цієї галузі, знищення безцінних архітектурних культових пам'яток тощо за часів СРСР призвело до значних розшарувань у духовних орієнтаціях нації, що в свою чергу породило негативні форми моралі у вигляді войовничого атеїзму та релігійно-ригуального примітивізму.

З огляду на вищезгадане, важливими завданням розвитку КМД світогляду нової генерації українського суспільства є правдиве, об'єктивне, наукове висвітлення всіх історичних, філософських джерел розвитку національної та світової культури з акцентом на етичні аспекти.

Отже, проблему формування та розвитку КМД суспільного світогляду потрібно розглядати не як суто педагогічну, а в тісному взаємозв'язку з соціально-економічними завданнями суспільства, на філософсько-психологічній основі, з акцентуванням морально-виховної функції мистецтва.

Тетяна Свистельнікова

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТВОРІВ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Соціокультурне оточення людини є не тільки умовою її соціокультурного функціонування, а й виступає вагомою частиною формування майбутніх взаємовідносин індивіда зі світом, розвитку цивілізації загалом.

Історія засобів масової комунікації (ЗМК), зокрема аудіовізуальних, є суттєвим аспектом розвитку людського суспільства.

У зв'язку із цим ґрунтовного вивчення та аналізу потребує таке унікальне явище сьогодення, як аудіовізуальний комунікативний простір, що постійно розширює та активізує свій вплив як на окремих індивідів, так і на суспільство загалом.

ЗМК – специфічна даність винятково людського суспільства. На думку Ю.І.Буданцева, телебачення, радіо, преса та ін вже за самим своїм походженням і як частина культурного середовища – і н о ф н д у (інформаційного фонду) – повинні забезпечувати діяльність, взаєморозуміння, взаємодію людей, допомагати формувати, зберігати й розповсюджувати гуманістичні людські цінності.